

Van İnsani ve Sosyal Bilimler Dergisi- ViSBiD

Van Journal of Humanities and Social Sciences -VJHSS

Ahlat Meydan Mezarlığı'nda Bulunan Bir Grup Mezar Taşının Liken Temizliği ve Epigrafik Çözümlenmeleri Üzerine Bir Değerlendirme*

Lichen Cleaning and Epigraphic Analysis of a Group of Tombstone in Ahlat Square Cemetery

Recai KARAHAN**

Mehmet KULAZ***

Öz

Tarihin ilk çağlarından günümüze gelinceye kadar farklı kültürleri üzerinde barındırarak bir kültür mozaği haline gelen Anadolu, bu farklılıkların katmış olduğu zenginlik ile adeta bir açık hava müzesi gibi güzelliklerini somut örnekleri ile sunmaktadır. Uygarlıkların beşiği olmuş bu topraklara hâkimiyet kurmuş olan her millet kendi kültür ve geleneklerini yansıtan eserler inşa etmiştir. Her uygarlık inşa ettiği askeri yapılarla gücünü, ticari yapılarla güvenli ticareti, sivil yapılarla toplumsal refahı, mabetleriyle dinini yüceltmeyi, anıtsal mezar yapıları ve mezar taşlarıyla da ölülerine duyduğu derin saygıyı ve ahiret inancını göstermek istemiştir. Yapıldıkları döneme ait birer tarihi belge niteliği taşıyan mezar taşları Anadolu'daki birçok yerleşim yerinde karşımıza çıkmaktadır. Ülkemizdeki mezar taşlarının en nitelikli ve abidevi olanlarıysa Ahlat'ta Meydan Mezarlığı'nda bulunmaktadır. İslam dünyasının en büyük tarihi mezarlığı olarak kabul edilen Ahlat Meydan Mezarlığındaki şahide ve sandukalar, tüm olumsuzluklara rağmen büyük ölçüde günümüze sağlam ulaşmışlardır. Son derece gelişmiş bir estetik anlayışı ile dini ve fiziki planda sınırlayıcı şartlara rağmen görenlerde derin bir saygı ve merak uyandıran bu mezar taşları, korunması gereken en önemli tarihi ve kültürel mirasıdır.

2020 kazı sezonunda Türk Tarih Kurumunun destekleriyle yapılan proje kapsamında Ahlat Selçuklu Meydan Mezarlığı'nda bulunan 60 adet mezar şahidesinin liken temizliği ve kitabe çözümlenmeleri yapılmıştır. Gün ışığına çıkarılan 60 mezar taşı arasında mezar taşı tipolojileri, süsleme ve yazı gibi öne çıkan etmenler dikkate alınarak, bu çalışmaya 10 adet mezar taşı değerlendirilmeye alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ahlat, Selçuklu, Mezar, Şahide, Kitabe.

* Türk Tarih Kurumu'na ve Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne teşekkür ve saygılarımızı arz ederiz.

** Prof. Dr. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, rkarahan@yyu.edu.tr., ORCID: 0000-0002-2089-4473

*** Dr. Öğr. Üyesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, mkulaz@yyu.edu.tr, ORCID:0000-0003-4800-7028

Ahlat Meydan Mezarlığı'nda Bulunan Bir Grup Mezar Taşının Liken Temizliği ve Epigrafik Çözömlenmeleri Üzerine Bir Değerlendirme

Abstract

Anatolia, which has become a cultural mosaic by hosting different cultures from the first ages of history until today, presents its beauties like an open-air museum with concrete examples with the richness of these differences. Every nation that has dominated these lands, which has been the cradle of civilizations, has built works reflecting their own culture and traditions. Every civilization has wanted to show its strength with military buildings, safe trade with commercial buildings, social welfare with civil structures, glorify religion with its temples, and show its deep respect for the dead and belief in the hereafter with monumental tombs and tombstones. Tombstones, which are historical documents belonging to the period they were made, are encountered in many settlements in Anatolia. The most qualified and monumental gravestones in our country are found in the Square Cemetery in Ahlat. The witnesses and sarcophagi in the Ahlat Square cemetery, which is considered to be the largest historical cemetery of the Islamic world, have survived to the present day, despite all the negativities. These tombstones, which arouse deep respect and curiosity in those who see them despite the restrictive conditions in religious and physical plan with a highly developed aesthetic understanding, are the most important historical and cultural heritage that should be preserved.

In the 2020 excavation season, lichen cleaning and inscription analysis of 60 grave witnesses in Ahlat Seljuk Square Cemetery were carried out with the support of the Turkish Historical Society. Considering prominent factors such as tombstone typologies, decoration and writing among 60 gravestones unearthed, 10 gravestones were evaluated in this study.

Keywords: Ahlat, Seljukian, Tomb, Tombstone, Epitaph.

Giriş

Tarihin ilk çağlarından günümüze gelinceye kadar farklı költürlere ev sahipliği yapmış Anadolu, bu költürlere ait mirası örnekleriyle gözler önüne sermektedir. Medeniyetin beşiği olan bu topraklara hâkimiyet kurmuş her medeniyet, kendi költür ve geleneklerini yansıtan eserler inşa etmiştir. Her topluluk inşa ettiği askeri yapılarla gücünü, ticari yapılarla ticaret kapasitesini, sivil yapılarla sosyal yönetim anlayışını, mabetleriyle dine olan bağlılığını gösterirken, anıtsal mezar yapıları ve mezar taşlarıyla da ölülerine olan bakış açılarını göstermektedir. Yapıldıkları döneme ait birer tarihi belge niteliği taşıyan mezar taşları Anadolu'da birçok yerleşim yerinde varlık gösterirken, en nitelikli ve abidevi örnekleri Ahlat Meydan Mezarlığında bulunmaktadır.

Anadolu'nun Türkler tarafından fethi sürecinde önemli bir konuma sahip olan Ahlat; 1071 Malazgirt zaferinden sonra Selçuklu hakimiyetine girmesiyle Anadolu'nun fethi sürecinde önemli bir rol almıştır. Ahlat; stratejik konumu, verimli toprakları ve doğal kaynaklarının zengin olması hasebiyle ilk çağlardan bu yana birçok devletin hâkimiyeti altına girmiştir. Özellikle Ortaçağ'da büyük çekişmelere sahne olan Ahlat; Bizans, Mervaniler, Anadolu Selçukluları, Ahlatşahlar, Eyyubiler, Moğollar, İlhanlılar, Dilmaçoğulları, Celayirliler, Karakoyunlular, Akkoyunlular, Safaviler ve Osmanlılar'a kadar çeşitli devletlerin idaresinde kalmıştır. (Evliya Çelebi, 1935: 139); (Nasrî Hüsrev, 1994: 10); (Haluk Karamağaralı,1975: 1); (Afif Erzen, 1986: 16); Abdulselam Uluçam, 2002: 14); (Abdurrahim Şerif, 1932: 35).

Özellikle Ortaçağ'da birçok medeniyete kapılarını açan Ahlat, zengin költürel yapısıyla dikkat çekmektedir. XIII. ve XIV. yüzyıllarda Belh ve Buhara ile birlikte "Kubbetü'l-İslam" sıfatını taşıyan Ahlat'ın dönemin önemli ilim ve költür merkezi olduğu anlaşılmaktadır. Geçirdiği savaş ve büyük depremlere rağmen günümüze ulaşmış olan Madavans Vadisi Kaya Yerleşim Yerleri ile Kaya Kilisesi, Harabe Şehir Mağara Evleri, Eski Ahlat Kalesi, Osmanlı Sahil Kalesi, Çifte Hamam, Küçük Hamam, Zaviye, Seramik Fırınları, Ulu Cami, Bezirhane, Türbeler, Kümbetler, Akıtlar ve Tarihi Mezarlıklar ihtişamlı günlerinin göstergesidir. Tüm bu költür varlıklarını taçlandıran ise 210.000 alanıyla ülkemizin en büyük Tarihi İslam Mezarlığı unvanını taşıyan, anıtsal şahide ve sandukalarıyla Ahlat Meydan Mezarlığıdır.

Türk sanatında anıt mezarlık költürü İslam öncesi Türk sanatına dayanmaktadır. Ahlat Meydan Mezarlığı'nda bulunan gerek akıt ve gerekse de kümbet ve diğer mezarlar İslam öncesi Türk Sanatının abidevi örnekleriyle beraber değerlendirilmesi önemlidir. Bu açıdan Ahlat Meydan Mezarlığı'ndaki mezarları Orta Asya mezarlarının İslamlaşmış biçimi olarak ele alınabilir. Orta Asya mezar geleneği Anadolu'ya taşınırken yerel költürle de kaynaşarak, özellikle İslam dininin etkisiyle de biçimlenen bir anıt mezar geleneği ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla mimari açıdan

dönemin sanat üslubu hakkında bilgi veren bu anıt mezarlar, Orta Asya'dan Anadolu'ya taşınan ve İslam inancıyla biçimlenen mezar mimarisi ve ölü gömme gelenekleri hakkında önemli ipuçları sunmaktadır.

Mezarlık Selçuklu hâkimiyetindeki Ahlatşahlar başta olmak üzere Eyyubi, İlhanlı, Akkoyunlu, Karakoyunlu ve Osmanlı dönemlerine ait 12. yy ile 16. yy ortalarına kadar tarihlendirilen mezar örneklerine sahiptir. Alan içerisinde yaklaşık 1800'ü nitelikli mezar olmak üzere toprak üzerinde yaklaşık 8000 civarında mezar yer almaktadır. Mezarlığa önem kazandıran üzerinde genellikle usta ismi de bulunan devasa boyuttaki şahide ve sandukaların yanı sıra, Anadolu'nun diğer bölgelerinde bulunmayan ve sadece Ahlat'ta karşılaşılan "akıt" adı verilen 178 adet yer altı oda mezar örnekleridir. (Recai Karahan, Eylem Güzel, 2013: 339-347); (Recai Karahan, Mehmet Kulaz, Eylem Güzel, 2014: 499-510); (Mehmet Kulaz, Selami Bak, 2013: 69-74), (Mehmet Kulaz, Eylem Güzel, 2016: 284); (Rahmi Tekin, 2000: 16)

Şahideli ve şahidesiz olarak tasarlanan sanduka tiplerinin bir arada bulunmasının yanı sıra, akıt ve kümbet gibi anıtmezarlarının da yer aldığı Meydan Mezarlığı, kitabeleriyle de beraber Anadolu'nun önemli tarihi belgeleridir. Ayrıca buradaki kitabelerden dönemim sanatçıları, Ahlat'a olan göçlerin izlerini, meslek gruplarını ve bununla ilgili teşkilatlanmaları hakkında da bilgi edinmekteyiz.

Ahlat, Türk İslam sanatı mezarlıkları arasında en büyüğüne sahip bir yerleşkedir. Sahip olduğu mezar taşları ile kültür tarihimiz açısından bölge bu açıdan çok önemlidir. Yazılı ve yazısız somut verileriyle Anadolu'daki varlığımızı ortaya koyan tarihi belgelerdir. Türkiye'nin en büyük tarihi mezarlığı unvanına sahip Selçuklu Meydan Mezarlığı, Ortaçağ Türk Mimarisi mezar tiplerinin topluca incelenebileceği, eşine az rastlanan ilgi çekici mezar abideleriyle gerek Türk sanatı gerekse de İslam sanatı açısından dikkat çekicidir. Sayıları bin civarında olan şahideli mezarlar, özellikle alışılmış ölçülerden çok büyük olmalarıyla göze çarpıyor. Bunlar arasında 3.90 cm. yüksekliğe varan ve her cephesinde süsleme bulunan dikdörtgen prizma şeklindeki şahideler, Ahlat mezar taşlarını karakterize ve temsil etmektedirler.

2020 kazı sezonunda Türk Tarih Kurumunun destekleriyle yapılan proje kapsamında 60 adet mezar şahidesinin liken temizliği yapılarak kitabeleri çözümlenmiştir. Gün ışığına çıkarılan 60 adet örnek arasında, süsleme kompozisyonu, yazı ve tipoloji gibi çeşitli özellikler dikkate alınarak, tamamını bu açılardan yansıtabilecek 10 adet örnek bu çalışmada değerlendirilmeye alınmıştır.

Liken Temizliği Yapılan Mezar Şahideleri

Örnek No	:1
Çizim No	:1,2
Fotoğraf No	:4,5,6,7
Adı	: Bitlisli Ahmet Oğlu Sadettin
Pafta No	: G-13 Mezar No: 3620
Tarihi	: H. Cemaziyülahır - 744 / M. Ekim-Kasım 1343
Sanatkârı	: Mirçe Bin Miran
Malzemesi	: Kırmızı Tüf Taşı

MEZAR ŞAHİDESİ

Şahide Batı Yüzü

Sanatkâr kendi adını şahidenin bu cephesine dikdörtgen bir pano içine kabartma tekniği kullanarak taşta hak etmiştir.

Sanatkâr Kitabesi

عمل ميرچه بن ميران

Amelu Mirçe bin Miran

Miran oğlu Mirçe'nin Eseri

Bu cephede bulunan nişe de Bakara Suresi 255. Ayeti kerimesi olan Ayete'l-Kursi "menzellezi" lafzına kadar yazılmıştır.

Ahlat Meydan Mezarlığı'nda Bulunan Bir Grup Mezar Taşının Liken Temizliği ve Epigrafik Çözümlenmeleri Üzerine Bir Değerlendirme

Bakara Suresi 255. Ayeti Orijinal Metni

الله لا إله إلا هو الحي القيوم لا تأخذه سنة ولا نوم له ما في السموات وما في الأرض من ذا الذي

Bakara Suresi 255. Ayeti Meali

Allah -O'ndan başka ilah yoktur-; Her zaman diridir, bütün varlıkların kendi kendine yeterli yegâne kaynağıdır. Ne uyuklama tutar O'nu, ne de uyku. Yeryüzünde ve göklerde ne varsa O'nundur.

Şahide Doğu Yüzü

Şahidenin bu cephesine kazıma tekniği ile sülüs yazı stili kullanılarak medfun hakkında bilgi veren bir kitabe eklenmiştir. Kitabe şahideyi üç taraftan kuşatan bordüre ve bordür arasında kalan boşlukta alt alta yerleştirilmiş on bir kartuşa aktarılmıştır.

Kitabe Metni

اللهم تعطف برحمتك ورافتاك على ساكن هذا اللحد السعيد / الشهيد الشاب العا / قل الصالح المقيد المنغض بشبابه
المفقود من احبابه المحسور من
١- أصحابه المرحوم
٢- المحتاج الى رحمة
٣- الله تعالى وغفرانه
٤- سعد الدين
٥- ابن احمد بدليسي
٦- توفي في شهر جمادي
٧- الاخر سنة
٨- أربعة وأربعين
٩- وسبعمائة
١٠- رحم الله من
١١- برحم عليه

Anlamı

Allah'ım! Burada yatana rahmetin ve şefkatinle muamele eyle! Bu lahit saadete ve şhadete erişmiş genç delikanlı, aklı başında iyiliksever insan, gençliğinde dünyadan koparılmış, yakınlarının arasından yitip gitmiş, dostlarından ayrı düşmüş, şanı yüce her şeye gücü yeten Allah'ın rahmetine ve bağışlamasına muhtaç, Bitlisli Ahmet oğlu Sadettin'indir. O Cemaziyülahır ayında yedi yüz kırk dört (**miladi Ekim-Kasım 1343**) yılında vefat etti. Rahim olan Allah'ım Ona rahmet eyle!

Şahide Kenarları

Şahide kenarlarına Farsça olduğu düşünülen bir yazı yazılmıştır. Bu yazının çevirisi mümkün olmamıştır.

Mezar Sandukası

Mezar sandukası yekpare taştan dikdörtgen prizma formunda yapılmıştır. Sandukanın üst kısmına kazıma tekniği kullanılarak, kenarlarına ise iki satır alt alta kabartma tekniği kullanılarak yazı taşa hak edilmiştir. Farsça olduğu düşünülen bu yazının çevirisi mümkün olmamıştır.

Örnek No	: 2
Çizim No	: 3,4
Fotoğraf No	: 8,9,10,11
Adı	: Hüseyin Kızı Devlet Hatun
Pafta No	: H-13 Mezar No: 3610
Tarihi	: H. Receb - 715 M. Kasım-Aralık 1344
Sanatkârı	: Muhammed Bin Uveys
Malzemesi	: Kırmızı Tüf Taşı

MEZAR ŞAHİDESİ

Şahide Batı Yüzü

Sanatkâr kendi adını şahidenin bu cephesine dikdörtgen bir pano içine kabartma tekniği kullanarak taşa hak etmiştir.

Sanatkâr kitabesi

عمل محمد بن اويس

‘Amelu Muhammed bin Uveys

Üveys oğlu Muhammed’in Eseri

Nişe de Bakara Suresi 255. Ayeti kerimesi olan Ayete’l-Kursi “**vele nevmun**” lafzına kadar yazılmıştır.

Bakara Suresi 255. Ayeti Orijinal Metni

الله لا إله إلا هو الحي القيوم لا تأخذه سنة ولا نوم

Bakara Suresi 255. Ayeti Meali

Allah -O'ndan başka ilah yoktur-; Her zaman diridir, bütün varlıkların kendi kendine yeterli yegâne kaynağıdır. Ne uyuklama tutar O'nu, ne de uyku.

Şahide Doğu Yüzü

Şahidenin bu yüzüne kazıma tekniği ile sülüs yazı hattı kullanılarak medfun hakkında bilgi içeren bir kitabe eklenmiştir. Kitabe şahideyi üç taraftan saran bordür ile orta kısımda alt alta yerleştirilmiş yedi tane kartuşa aktarılmıştır.

Kitabe Metni

اللهم تعطف برحمتك ورافتك على ساكن هذا قبر / السعيد الشهيد المرحوم / المغفور المحتاج الى رحمة الله وغفران

۱- دولت خاتون

۲- بنت حسين

۳- ...

۴- توفي في شهر

۵- رجب سنة خمسة

۶- وأربعين

۷- وسبعمائة

Anlamı

Allah’ım! Burada yatana rahmetin ve şefkatinle muamele eyle! Bu kabir saadete ve şehadete erişmiş, esirgenmiş, Allah’ın rahmetine ve bağışlamasına muhtaç, Hüseyin kızı Devlet Hatun’undur. O Recep ayında yedi yüz kırk beş (**miladi Kasım-Aralık 1344**) yılında vefat etti.

Şahide Kenarları

Şahide kenarlarına Ayete’l-Kursi yazılmıştır. Güney kenarda “**ma fi**” lafzına kadar yazılan ayet, kuzeye bakan yüzde “**bi iznih**” lafzıyla sonlandırılmıştır.

Bakara Suresi 255. Ayeti Orijinal Metni

الله لا إله إلا هو الحي القيوم لا تأخذه سنة ولا نوم له ما في السماوات وما في الارض من ذا الذي يشفع عنده إلا بإذنه

Bakara Suresi 255. Ayeti Meali

Allah -O'ndan başka ilah yoktur-; Her zaman diridir, bütün varlıkların kendi kendine yeterli yegâne kaynağıdır. Ne uyuklama tutar O'nu, ne de uyku. Yeryüzünde ve göklerde ne varsa O'nundur. O'nun izni olmaksızın nezdinde şefaate edebilecek olan kimdir?

Mezar Sandukası

Mezara ait sanduka yekpare taştan dikdörtgen prizma formunda tasarlanmıştır. Sanduka taşının üst bölümüne kazıma tekniği kullanılarak iki hadisi şerif art arda yazılmıştır.

Hadisin Orijinal Metni

قال النبي صلى الله عليه وسلم الدنيا حرام على اهل الاخرة والادوية حرام على اهل الدنيا والادوية حرام على اهل الله

Hadisin Türkçe Anlamı

Ahlat Meydan Mezarlığı'nda Bulunan Bir Grup Mezar Taşının Liken Temizliği ve Epigrafik Çözümlenmeleri Üzerine Bir Değerlendirme

Nebi Allah'ın salat ve selamı O'nun üzerine olsun dedi ki; Dünya ahiret ehline haramdır; ahiret de dünya ehline haramdır. Allah ehline ise hem dünya hem de ahiret haramdır.

Hadisin Orijinal Metni

وقال عليه السلام الدنيا ساعة فجعلها طاعة

Hadisin Türkçe Anlamı

Ve selam üzerine olsun dedi ki; Dünya bir saatlik müddettir, onu da ibadetle geçir.

Örnek No	: 3
Çizim No	: 5, 6
Fotoğraf No	: 12,13,14,15
Adı	: Emir Seyit Kızı Saliha'nın Kabri
Pafta No	: H-13 Mezar No: 3618
Tarihi	: H. Receb'ül Esabb- 719 M. Ağustos- Eylül 1319
Sanatkârı	: Bilinmiyor
Malzemesi	: Kırmızı Tüf Taşı

MEZAR ŞAHİDESİ

Şahide Batı Yüzü

Şahidenin bu cephesine Ayete'l-kursi "yeşfeu" lafzına kadar yazılmıştır. Ayet sağ alt bölümden başlayıp şahidenin üst kısmındaki dikdörtgen bölümün altından kıvrılarak üç tarafı saran bir kuşak halinde yazılmıştır.

Bakara Suresi 255. Ayeti Orijinal Metni

الله لا إله إلا هو الحي القيوم لا تأخذه سنة ولا نوم له ما في السموات وما في الأرض من ذا الذي يشفع

Bakara Suresi 255. Ayeti Meali

Allah -O'ndan başka ilah yoktur;- Her zaman diridir, bütün varlıkların kendi kendine yeterli yegâne kaynağıdır. Ne uyuklama tutar O'nu, ne de uyku. Yeryüzünde ve göklerde ne varsa O'nundur.

Şahide Doğu Yüzü

Şahide doğu cephesine medfun hakkında bilgi veren bir kitabe eklenmiştir. Kitabe şahideye alt alta yerleştirilmiş altı satıra yazılmıştır. Kitabe eksik bırakılmıştır. Medfunun isminden sonra vefat tarihi yazılmamıştır.

Kitabe Metni

- ۱- هذا قبر السعيدة
- ۲- الشهيذة المحتاجة
- ۳- الى رحمة الله تعا
- ۴- لى وغفرانه سالحة
- ۵- خاتون بنت امير سيد
- ۶- توفي في شعر الله

Anlamı

Bu kabir saadete ve şehadete erişmiş kadın, şanı yüce her şeye gücü yeten Allah'ın rahmetine ve bağışlamasına muhtaç, Emir Seyit kızı Saliha'nındır...

Şahide Kenarları

Şahide kenarlarına yazı yazılmamıştır.

Mezar Sandukası

Mezara ait bir sanduka toprak üzerinde mevcut değildir. Bu sebeple mezara ait sanduka toprak altında kalmış veya mezarın sandukası yoktur.

Örnek No : 4
Çizim No : 7,8
Fotograf No : 16,17,18,19
Adı : Hacı Mirci? Kızı Afife'nin Kabri
Pafta No : I-14 Mezar No: 3587
Tarihi : H. Şaban- 659 – M. Temmuz 1261
Sanatkârı : Ahmed El-Muzeyyin
Malzemesi : Kırmızı Tüf Taşı

MEZAR ŞAHİDESİ

Şahide Doğu Yüzü

Şahide doğu cephesine kazıma tekniği ile celi sülüs hat kullanılarak yazı taşa hak edilmiştir. Yazı şahideyi üç taraftan çevreleyen bir kuşağa ve arada kalan boşlukta alt alta sıralanmış yedi tane kartuşa aktarılmıştır. Sanatkâr sekizinci kartuşa da kendi adını yazmıştır. Şahide üzerinde yapılan epigrafik araştırmalar sonucunda kitabe içeriği aşağıdaki gibi çözümlenmiştir.

Kitabe Metni

هذا قبر السعيدة الشهيدة المرحو / مة الستيرة / المحتاج الى رحمة الله تعالى
١- عفيفة؟ خاتون
٢- بنت حاجي
٣- ميرجي؟ توفى
٤- في شهر
٥- شعبان سنة
٦- تسع وخمسين
٧- وستماناة

Kitabe Türkçe Çevirisi

Bu kabir saadete ve şehadete erişmiş kadın, şanı yüce her şeye gücü yeten Allah'ın rahmetine muhtaç, Hacı Mirci? Kızı Afife'nin kabridir. O **-hicri-** Şaban ayında altı yüz elli dokuz (**miladi Temmuz 1261**) yılında vefat etti.

Sanatkâr İmzası

عمل احمد المزين

‘Amelu Ahmed el-Muzeyyin
Ahmed el-Müzeyyin'in Eseri

Şahide Kenarları

Şahidenin iki kenarına birer hadisi şerif yazılmıştır. Hadisi şeriflerin yazımında kazıma tekniği ile celi sülüs hat kullanılmıştır.

Kuzey Kenardaki Hadisi Şerif

Hadisin Orijinal Metni;

الموت باب وكل الناس داخله

Hadisin Türkçe Anlamı;

Ölüm bir kapıdır ve bütün insanlar o kapıdan geçecektir.

Güney Kenardaki Hadisi Şerif

Hadisin Orijinal Metni;

الموت كاس وكل الناس شاربه

Hadisin Türkçe Anlamı;

Ölüm bir kadehtir ve herkes o kadehten içecektir.

Şahide Batı Yüzü

Ahlat Meydan Mezarlığı'nda Bulunan Bir Grup Mezar Taşının Liken Temizliği ve Epigrafik Çözümlenmeleri Üzerine Bir Değerlendirme

Şahidenin bu cephesine kazıma tekniği kullanılarak Bakara Suresi 255. Ayeti Kerimesi olan Ayetel Kursi taşa hak edilmiştir. Ayet şahideyi üç yandan çevreleyen bir kuşak halinde yazılmıştır. Şahideye ayetin “yeşfeu” lafzına kadar olan kısmı aktarılmıştır.

Bakara Suresi 255. Ayeti Orijinal Metni

الله لا إله إلا هو الحي القيوم لا تأخذه سنة ولا نوم له ما في السموات وما في الارض من ذا الذي يشفع

Bakara Suresi 255. Ayeti Meali

Allah -O'ndan başka ilah yoktur-; Her zaman diridir, bütün varlıkların kendi kendine yeterli yegâne kaynağıdır. Ne uyuklama tutar O'nu, ne de uyku. Yeryüzünde ve göklerde ne varsa O'nundur. O'nun izni olmaksızın nezdinde şefaata edebilecek olan kimdir?

MEZAR SANDUKASI

Mezar sandukası birbirine paralel iki blok taştan müteşekkildir. Bu blok taşlar üzerine, şahide kenarlarına yazılan hadisi şeriflerin aynı hak edilmiştir.

Kuzey Blok Taşındaki Hadisi Şerif

Hadisin Orijinal Metni;

الموت باب وكل الناس داخله

Hadisin Türkçe Anlamı;

Ölüm bir kapıdır ve bütün insanlar o kapıdan geçecektir.

Güney Blok Taşındaki Hadisi Şerif

Hadisin Orijinal Metni;

الموت كاس وكل الناس شاربه

Hadisin Türkçe Anlamı;

Ölüm bir kadehtir ve herkes o kadehten içecektir.

Örnek No	: 5
Çizim No	: 7,8
Fotoğraf No	: 20, 21, 22, 23.
Adı	: Sarraf İzzeddin Emir Yusuf Oğlu Abdusşehid'in Kabri
Pafta No	: J-10 Mezar No: 3004
Tarihi	: H. 725 Zilkade / M. Ekim-1325
Sanatkârı	: Muhammed İbni Veys
Malzemesi	: Kırmızı Tuf Taşı

MEZAR ŞAHİDESİ

Şahide Batı Yüzü

Sanatkâr kendi adını şahidenin bu yüzüne bir kartuş içine kabartma tekniği ile yazmıştır.

Sanatkâr kitabesi

عمل محمد ابن ويس

‘Amelu Muhammed ibni Veys

Veys oğlu Muhammed Eseri

Sanatkâr kitabesinin alt kısmına yer alan nişin bordürüne de Al-i İmran Suresi 18. Ayeti kerimesi hak edilmiştir.

Al-i İmran Suresi 18. Ayeti Orijinal Metni

شهد الله انه لا إله إلا هو والملائكة وأولوا العلم قائما بالقسط لا إله إلا هو العزيز الحكيم

Al-i İmran Suresi 18. Ayeti Meali

Allah, melekler ve ilim sahipleri, ondan başka ilah olmadığına adaletle şahitlik ettiler. Ondan başka ilah yoktur. O, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.

Şahide Doğu Yüzü

Şahide doğu yüzüne medfun hakkında bilgi veren bir kitabe eklenmiştir. Kitabe şahideyi üç yandan saran bordür ile bordür arasında kalan boşlukta alt alta yerleştirilmiş sekiz adet kartuşa yazılmıştır. Metnin yazımında kazıma tekniği ile sülüs yazı hattı uygulanmıştır.

Kitabe

اللهم تعطف برحمتك ورافتك على ساكن هذا اللحد السعيد الشهيد / العابد الكامل الفاضل / ملك الشعر صاحب الخلق
محبوب الخلائق... الشاب المحتاج
١- الى رحمة الله تعالى
٢- سعد الدين عبد الشهيد بن
٣- المرحوم عز الدين
٤- امير يوسف... ا
٥- لصراف توفى في
٦- ثالث ذي القعدة
٧- من شهر سنة خمسة وعشرين
٨- وسبعمئة

Anlamı

Allah'ım burada yatana rahmetin ve şefkatinle muamele eyle! Bu lahit saadete ve şehadete erişmiş adam, çokça ibadet eden kâmil fazilet sahibi, şiirin efendisi, ahlak sahibi, yaratılmışların ev şevimlisi genç... şanı yüce her şeye gücü yeten Allah'ın rahmetine muhtaç... rahmetli Sarraf İzzeddin Emir Yusuf oğlu Sadettin Abdüşşehid'indir. O -hicri- Zilkade ayının üçünde yedi yüz yirmi beş (miladi 11 Ekim 1325 Cuma) yılında vefat etti.

Şahide Kenarları

Şahide kenarlarına Bakara Suresi 255. Ayeti kerimesi olan Ayete'l-Kursi kazıma tekniği kullanılarak hakkedilmiştir. Ayetin yazımına güney kenardan başlanıp burada "yeşfeu" lafzına kadar yazılmıştır. Kuzey cepheden devam edilen ayet "kursiyyuhu" lafzında sonlandırılmıştır.

Bakara Suresi 255. Ayeti Orijinal Metni

الله لا إله إلا هو الحي القيوم لا تأخذه سنة ولا نوم له ما في السموات وما في الأرض من ذا الذي يشفع عنده إلا بإذنه يعلم ما بين أيديهم وما خلفهم ولا يحيطون بشيء من علمه إلا بما شاء وسع كرسيه

Bakara Suresi 255. Ayeti Meali

Allah kendisinden başka hiçbir ilah olmayandır. Diridir, kayyumdur. Onu ne bir uyuklama tutabilir ne de bir uyku. Göklerdeki her şey, yerdeki her şey onundur. İzni olmaksızın onun katında şefaatte bulunacak kimdir? O, kulların önlerindeki ve arkalarındakileri (yaptıklarını ve yapacaklarını) bilir. Onlar onun ilminden, kendisinin dilediği kadarından başka bir şey kavrayamazlar. Onun kürsüsü bütün gökleri ve yeri kaplayıp kuşatmıştır. (O, göklere, yere, bütün evrene hükmetmektedir.)

Mezar Sandukası

Sanduka yekpare taştan dikdörtgen prizma formunda yapılmıştır. Sandukanın hem üst kısmına hem de kenarlarına yazı hakkedilmiştir. Ancak üst kısma yazılan metin deforme olduğundan okunamamıştır. Kenarlarına ise iki hadisi şerif kabartma tekniği kullanılarak aktarılmıştır. Hadislerin yazımında celi sülüs yazı hattı kullanılmıştır.

Kuzey cephe;

Hadisin Orijinal Metni

Ahlat Meydan Mezarlığı'nda Bulunan Bir Grup Mezar Taşının Liken Temizliği ve Epigrafik Çözümlenmeleri Üzerine Bir Değerlendirme

قال النبي عليه صلوات وسلام الدنيا قنطرة، فاعبروها ولا تعمروها

Hadisin Anlamı

Nebi salat ve selam üzerine olsun dedi ki: Dünya bir köprüdür, üzerinden geç, tamirine bakma.

Güney cephe;

Hadisin Orijinal Metni

الدنيا ساعة فجعلها طاعة

Hadisin Türkçe Anlamı

Dünya bir saatlik müddettir, onu da ibadetle geçir.

Örnek No	: 6
Fotoğraf No	: 24, 25, 26, 27.
Adı	: Muhammed Oğlu Şerafeddin Osman
Pafta No	: F-16 Mezar No: 3529
Tarihi	: H.691 / Eylül-Ekim 1292
Sanatkârı	: Eyyüb Oğlu Esed
Malzemesi	: Kırmızı Tüf Taşı

MEZAR ŞAHİDESİ

Şahide Batı Yüzü

Şahidenin batı yüzüne niş içerisine kabartma tekniği kullanılarak Bakara Suresi 255. Ayeti yazılmıştır. Ayetin tamamı bordüre sığdırılmayıp ayet “bima şae” lafzında sonlandırılmıştır.

Bakara Suresi 255. Ayeti Orijinal Metni

الله لا إله إلا هو الحي القيوم لا تأخذه سنة ولا نوم له ما في السموات وما في الأرض من ذا الذي يشفع عنده إلا بإذنه يعلم ما بين أيديهم وما خلفهم ولا يحيطون بشيء من علمه إلا بما شاء

Bakara Suresi 255. Ayeti Meali

Allah -O'ndan başka ilah yoktur-; Her zaman diridir, bütün varlıkların kendi kendine yeterli yegâne kaynağıdır. Ne uyuklama tutar O'nu, ne de uyku. Yeryüzünde ve göklerde ne varsa O'nundur. O'nun izni olmaksızın nezdinde şefaet edebilecek olan kimdir? O, insanların gözlerinin önünde olanı da, onlardan gizli tutulanı da bilir; oysa O dilemedikçe insanlar O'nun ilminden hiçbir şey edinemez, hiçbir şey kavrayamazlar.

Şahide Doğu Yüzü

Şahidenin doğu yüzünde hem kazıma tekniği hem de kabartma tekniği kullanılarak yazı yazılmıştır. Kabartma yazı şahideyi üç yandan saran bordüre ve bordür arasında kalan boşlukta alt alta yerleştirilmiş üç kartuşa yazılmıştır. Kazıma yazı ise sanatkarın kitabesi olup, şahidenin mukarnas başlığında, ejder motifinin orta kısmındaki boşluğa alt alta üç satır olarak yazılmıştır.

Sanatkâr Kitabesi

عمل اسد ابن أيوب

‘Amelu Esed İbn-i Eyyub
Eyyub oğlu Esed’in Eseri

Kitabe Metni

هذا قبر السعيد الشهيد الغريب المحتاج الى رحمة الله تعالى شرف الدين عثمان ابن محمد توفى في شهر شوال سنة
١- احدى
٢- وتسعين
٣- وستمئة

Anlamı

Bu kabir gariban, saadete ve şehadete erişmiş, Allah u Teala'nın rahmetine muhtaç, Muhammed oğlu Şerafeddin Osman'ındır. O -hicri- Şevval ayında altı yüz doksan bir (**miladi Eylül/Ekim 1292**) yılında vefat etmiştir.

Şahide Kenarları

Şahide kenarları çok fazla tahrip olduğundan üzerindeki yazı okunamamaktadır.

Mezar Sandukası

Sanduka üzerinde kazıma tekniğiyle yazılmış bir yazı bulunmaktadır. Ancak bu yazı, sanduka üzeri likenle kaplı olduğundan okunması mümkün olmamıştır.

Örnek No : 7
Fotograf No : 28, 29, 30, 31.
Adı : Şeyh Muhammed'in Oğlu İzzeddin Yusuf
Pafta No : F-17 Mezar No: 3156
Tarihi : H. 725 / M. Eylül-Ekim 1325
Sanatkârı : Yusuf Bin Miran
Malzemesi : Kırmızı Tüf Taşı

MEZAR ŞAHİDESİ

Şahide Batı Yüzü

Şahide bu cephesinde üst kısımda alınlıkta bir çerçeve içine büyük puntolarla kabartma tekniği kullanılarak **"ALLAH"** lafzı yazılmıştır. Bunun hemen altında sanatkâr kendi adını da bir çerçeve içine hakketmiştir. Sanatkâr burada adını sadece **"Yusuf"** olarak yazmıştır. Kitabede geçen medfunun vefat tarihine göre o dönemde Yusuf adlı bir büyük mezar taşı ustası bulunmaktadır ki o da **"Yusuf bin Miran"** dir. Bu sebeple bu mezar taşı ustasının da Yusuf bin Miran olduğunu söyleyebiliriz.

Sanatkâr Kitabesi

عمل يوسف (بن میران)

Anlamı

(Miran oğlu) Yusuf'un Eseri

Şahide Doğu Yüzü

Medfun hakkında bilgi veren bir kitabe şahide bu cephesine hakkedilmiştir. Kitabe kazıma tekniği ile sülüs yazı hattı kullanılarak Arapça olarak yazılmıştır. Kitabe şahideyi üç yandan saracak şekilde bir bordüre ve orta kısımda alt alta on satıra aktarılmıştır. Orta kısımdaki satırlardan sekizi medfun hakkındaki bilgilerin devamı iken son iki satırda bir hadisi şerif yazılmıştır. Yazının orijinal metin ve anlamı aşağıdaki gibidir.

Kitabe Metni

هذا قبر السعيد الشهيد المحتاج الى / رحمة الله تعالى / وغفرانه عز الدين يوسف ابن المرحوم
١- شيخ محمد
٢- ابن شيخ اسد
٣- السراني توفي
٤- في شهر شوال
٥- المبارك؟ من شهر

Ahlat Meydan Mezarlığı'nda Bulunan Bir Grup Mezar Taşının Liken Temizliği ve Epigrafik Çözümlenmeleri Üzerine Bir Değerlendirme

٦- سنة خمس
٧- وعشرين
٨- وسبعمائة
٩- الموت باب
١٠- وكل الناس داخله

Anlamı

Bu kabir saadete ve şehadete erişmiş, şanı yüce her şeye gücü yeten Allah'ın rahmetine ve bağışlamasına muhtaç, Serranlı Şeyh Esed'in oğlu merhum Şeyh Muhammed'in oğlu İzzeddin Yusufundur. O -hicri- bereketli Şevval ayında yedi yüz yirmi beş (**miladi Eylül – Ekim 1325**) yılında vefat etti.

Hadisin Anlamı

Ölüm bir kapıdır bütün insanlar o kapıdan geçecektir.

Şahide Kenarları

Şahide kenarlarına Al-i İmran Suresi 18 ayeti ile 19. Ayetinin ilk cümlesi art arda yazılmıştır. Ayetlerin yazımına güney kenardan başlanıp kuzey kenarda sonlandırılmıştır.

Al-i İmran Suresi 18. Ayeti Orijinal Metni

شهد الله انه لا إله الا هو والملائكة واولوا العلم قائما بالقسط لا إله الا هو العزيز الحكيم

Al-i İmran Suresi 18. Ayeti Meali

Allah, melekler ve ilim sahipleri, ondan başka ilah olmadığına adaletle şahitlik ettiler. Ondan başka ilah yoktur. O, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.

Al-i İmran 19. Ayeti Orijinal Metni

ان الدين عند الله الإسلام

Al-i İmran 19. Ayeti Meali

Şüphesiz Allah katında din İslam'dır.

Mezar Sandukası

Mezar sandukası birbirine paralel iki büyük blok taştan müteşekkildir. Sanduka üzerindeki toprak birikimi ile liken oluşumundan dolayı üzerindeki yazı veya tezyinat olup olmadığı tespit edilememiştir.

Örnek No : 8
Fotograf No : 32, 33, 34, 35.
Adı : El-Meddah'ın Oğlu Husameddin Muhlis'in Lahidir.
Pafta No : G-14 Mezar No: 3643
Tarihi : H. Rebiulahir - 728 / M. Şubat-Mart 1328
Sanatkârı : Asil İbn-İ Veys
Malzemesi : Kırmızı Tüf Taşı

MEZAR ŞAHİDESİ

ŞAHİDE DOĞU YÜZÜ

Şahidenin doğu yüzüne kabartma tekniği kullanılarak yazı yazılmıştır. Yazı, şahideyi üç yandan saran bordüre ve bordür arasında kalan boşlukta alt alta sıralanmış yedi kartuşa yazılmıştır.

Yazının Orijinal Metni

Bordür

هذا روضة السعيد الشهيد الشاب الاجل المحترم الموقرة محبوب القلوب مشفق الخلائق القصير العمر بشابه
المفارق من اخوانه واصحابه المحتاج الى رحمة الله تعالى و غفرانه و امنانه و حسام الدين مخلص بن المرحوم عز الدين
يوسف المداح توفى
1. **Kartuş**

2. **Kartuş** في تاريخ ربيع الا
3. **Kartuş** خر في شهور سنة ثمان و
4. **Kartuş** عشرين و سبعمائة
5. **Kartuş** رحم الله في برحمة
6. **Kartuş** علي صاحب هذه
7. **Kartuş** اللحد بالرحمة

Yazının Türkçe Anlamı

Bu, şhadete ve mutluluğa erişmiş, saygıdeğer, sevimli muhterem insan, gençliğine doyamamış, yaratılmışların en şefkatlisi, kısa ömürlü, arkadaşları ve akrabalarından ayrı düşmüş, Allah u Teâla'nın rahmetine, bağışlamasına ve esirgemesine muhtaç, İzzeddin Yusuf el-Meddah'ın oğlu Husameddin Muhlis'in lahididir. O -hicri- Rebiulahir ayında yedi yüz yirmi sekiz (**miladi Şubat-Mart 1328**) yılında vefat etmiştir. Rahim Allah yüce insafına sığınmış bu lahdin sahibine rahmet et.

ŞAHİDE GÜNEY VE KUZAY KENARI

Şahide kenarlarına kazıma tekniği kullanılarak Ayete'l-Kursi yazılmıştır. Ayetin yazımına kuzey kenarından başlanmıştır. Ayet bu kenarda "**bi iznihi**" kelimesine kadar yazılmıştır. Güney kenarından devam edilen ayet, bu kenarda tamamlanmıştır.

Bakara Suresi 255. Ayeti Orijinal Metni

الله لا اله الا هو الحي القيوم لا تاخذه سنة و لا نوم له ما فى السموات وما فى الارض من ذا الذى يشفع عنده الا باذنه يعلم ما بين ايديهم ولا خلفهم ولا يحيطون بشيء من علمه الا بما شاء وسع كرسيه السموات و الارض ولا يؤده حفظهما وهو العلى العظيم.

Bakara Suresi 255. Ayeti Meali

Allah -O'ndan başka ilah yoktur;- Her zaman diridir, bütün varlıkların kendi kendine yeterli yegâne kaynağıdır. Ne uyuklama tutar O'nu, ne de uyku. Yeryüzünde ve göklerde ne varsa O'nundur. O'nun izni olmaksızın nezdinde şefaata edebilecek olan kimdir? O, insanların gözlerinin önünde olanı da, onlardan gizli tutulanı da bilir; oysa O dilemedikçe insanlar O'nun ilminden hiçbir şey edinemez, hiçbir şey kavrayamazlar. O'nun sonsuz kudreti ve egemenliği gökleri ve yeri kaplar ve onların korunup desteklenmesi O'na ağır gelmez. Gerçekten yüce ve büyük olan yalnızca O'dur.

ŞAHİDE BATI YÜZÜ

Sanatkâr kitabesi bir pano içerisine kabartma tekniği kullanılarak yazılmıştır.

عمل اصل ابن ويس

Amelu Asil İbni Veys

Veys oğlu Asil'in Eseri

Şahidenin batı yüzüne yerleştirilen niş içerisine Al-i İmran Suresi 18. Ayeti ve 19. Ayetin ilk cümlesi art arda yazılmıştır. Ayetlerin yazımında kabartma tekniği kullanılmıştır.

Al-i İmran 18-19. Ayetleri Orijinal Metni

شهد الله انه لا اله الا هو والملئكة و اولوا العلم قائما با لقسط لاله الا هو العزيز الحكيم ان الدين عند الله الاسلام

Al-i İmran 18-19. Ayetleri Meâlî

Allah, (bizatihi Kendisi) ile melekler ve hak ve adaleti gözeten ilim sahipleri O'ndan başka tanrı olmadığına şahittir: O'ndan başka tanrı yoktur, Kudret ve Hikmet Sahibi(dir). Allah nezdinde tek (hak) din, (insanın) O'na teslimiyetidir.

MEZAR SANDUKASI

Sandukaya kazıma tekniğiyle bir hadis-i şerif yazılmıştır. Hadis sandukanın üst kısmına yazılmıştır. Hadisin yazımına sandukanın kuzey taşından başlanıp, güney taşında tamamlanmıştır.

Ahlat Meydan Mezarlığı'nda Bulunan Bir Grup Mezar Taşının Liken Temizliği ve Epigrafik Çözümlenmeleri Üzerine Bir Değerlendirme

Hadisin Orijinal Metni

قال النبي صلى الله عليه وسلم الدنيا حرامى على اهل الاخرة و الاخرتى حرامى على اهل الدنيا و الدنيا و الاخرتى حرامى على اهل الله

Hadisin Türkçe Anlamı

Nebi Allah'ın salat ve selamı O'nun üzerine olsun dedi ki; Dünya ahiret ehline haramdır, ahiret de dünya ehline haramdır. Allah ehline ise hem dünya hem de ahiret haramdır.

Örnek No	: 9
Fotoğraf No	: 36, 37, 38, 39.
Adı	: Muhammed Kızı Ayşe'nin Kabri
Pafta No	: I-16 Mezar No: 3128
Tarihi	: H. Recep 740 / M. Ocak - 1340
Sanatkârı	: Mirçe Bin Miran
Malzemesi	: Kırmızı Tüf Taşı

MEZAR ŞAHİDESİ

Şahide Batı Yüzü

Sanatkâr şahidenin bu cephesinde dikdörtgen bir çerçeve içine kendi adını kabartma tekniği ile sülüs yazı stilini kullanarak yazmıştır.

Sanatkâr Kitabesi

عمل استاد ميرچه بن ميران

Anlamı

Miran oğlu Üstad Mirçe'nin Eseri

Sanatkâr kitabesinin altında yer alan niş bordürünün iç kısmına Bakar Suresi 255. Ayeti kerimesi olan **Ayetel Kürsi** kabartma tekniği kullanılarak **"menzellezi"** lafzına kadar yazılmıştır. Ayetin orijinal metin ve anlamı aşağıdaki gibidir.

Bakara Suresi 255. Ayeti Orijinal Metni

الله لا إله إلا هو الحي القيوم لا تأخذه سنة ولا نوم له ما في السموات وما في الارض من ذا الذي

Bakara Suresi 255. Ayeti Meali

Allah kendisinden başka hiçbir ilah olmayandır. Diridir, kayyumdur. Onu ne bir uyuklama tutabilir ne de bir uyku. Göklerdeki her şey, yerdeki her şey O'nundur.

Şahide Doğu Yüzü

Medfun hakkında bilgi veren bir kitabe şahide bu cephesine hakkedilmiştir. Kitabe kabartma ve kazıma tekniği ile celi sülüs yazı stili kullanılarak Arapça olarak yazılmıştır. Yazı şahideyi üç yandan saran bordüre ve orta kısımda alt alta yerleştirilmiş olan on bir tane kartuşa aktarılmıştır. Son iki kartuştaki yazıda kazıma tekniği, geri kalanında kabartma tekniği kullanılmıştır. Yazının orijinal metin ve anlamı aşağıdaki gibidir.

Kitabe Metni

هذا روضة السعيدة الشهيدة المرحومة المحرومة / من نعيم / الدنيا المحتاجة الى رحمة الله تعالى وغفرانه
١- عائشة
٢- خاتون
٣- بنت محمد
٤- ابن قوام
٥- السكالك
٦- توفي في

٧- شهر
٨- رجب
٩- سنة
١٠- أربعين
١١- وسبعمائة

Anlamı

Bu ravza saadete ve şehadete erişmiş kadın, dünya nimetlerinden mahrum kalmış, şanı yüce her şeye gücü yeten Allah'ın rahmetine ve bağışlamasına muhtaç Bıçakçı – Çakıcı (esnafı) Kevvam'ın oğlu Muhammed kızı Ayşe'nindir. O **-hicri-** Recep ayında yedi yüz kırk (**miladi Ocak 1340**) yılında vefat etti.

Şahide Kenarları

Şahide kenarlarına **Ayetel Kürsi** kazıma tekniği kullanılarak yazılmıştır. Ayetin **“ma fi”** lafzına kadar olan kısmı kuzey kenara yazılmıştır. Güney kenarda devam edilen ayet burada **“bi iznih”** lafzında sonlandırılmıştır. Ayetin orijinal metin ve anlamı aşağıdaki gibidir.

Bakara Suresi 255. Ayeti Orijinal Metni

الله لا إله إلا هو الحي القيوم لا تأخذه سنة ولا نوم له ما في السموات وما في الأرض من ذا الذي يشفع عنده إلا بإذنه

Bakara Suresi 255. Ayeti Meali

Allah kendisinden başka hiçbir ilah olmayandır. Diridir, kayyumdur. Onu ne bir uyuklama tutabilir ne de bir uyku. Göklerdeki her şey, yerdeki her şey O'nundur. İzni olmaksızın O'nun katında şefaatte bulunacak kimdir?

Örnek No	: 10
Fotoğraf No	: 40, 41, 42, 43.
Adı	: Şemseddin Ahmed'in Oğlu Said'in Kabri
Pafta No	: I-26 Mezar No: 233
Tarihi	: H. Şaban – 608 – M. Ocak-1212
Sanatkârı	: Asil İbni Veys
Malzemesi	: Kırmızı Tüf Taşı

MEZAR ŞAHİDESİ

Şahide Batı Yüzü

Sanatkâr kitabesi şahidenin bu yüzüne eklenmiştir. Mezarın sanatkârı bu eserinde kendi ustasının adını da yazmıştır. Sanatkâr kendi adının ilk harfini yazmayı unutmuş görünmektedir.

Sanatkâr Kitabesi

عمل صليل ابن ويس شاكرد اسد

Amelu -Asil ibni Veys Şagırdi Esed
Esed'in öğrencisi Veys oğlu Asil'in Eseri

Şahide Doğu Yüzü

Şahidenin doğu yüzüne kabartma tekniğiyle yazı yazılmıştır. Yazı şahideyi üç yandan saran bordüre ve bordür arasında kalan boşlukta alt alta sıralanmış kartuşlara yazılmıştır. Şahidedeki tahribattan dolayı kartuşların kaç adet olduğu tespit edilememiştir. Ayrıca bu tahribat sebebiyle yazının bir kısmı deforme olmuştur.

Medfun Kitabesi Orijinal Metni

... العاقل المنغض بشبابه / المرحوم المقطوع من احبابه / واخوانه و... المحتاج الى رحمة الله تعالى...
١- سعد ابن شمس الدين
٢- احمد بن المهتر محمود
٣- انتقل من الدنيا الى الا

Ahlat Meydan Mezarlığı'nda Bulunan Bir Grup Mezar Taşının Liken Temizliği ve Epigrafik Çözümlenmeleri Üzerine Bir Değerlendirme

٤- خرة في شهر...

Medfun Kitabesi Anlamı

Akıllı, akrabalarından, kardeşlerinden ve... koparılmış, Allah u Teala'nın rahetmine muhtaç, Muhter? Mahmud'un oğlu Şemseddin Ahmed'in oğlu Said'in (kabridir). O...ayında... (yılında) dünyadan ahiret yurduna göçmüştür.

Şahide Kenarları

Şahide güney ve kuzey kenarlarına ikişer dikdörtgen kartuşlar içine kazıma tekniği kullanılarak yazı yazılmıştır. Farsça bir şiir olduğu düşünülen bu yazının içeriği çözümlenememiştir.

Mezar Sandukası

Sanduka üzeri çok fazla toprakla biriktiğinden ve de yanındaki mezarla arasında yeşermiş ağaç sebebiyle sanduka üzerindeki tezyinat seçilememektedir.

Sonuç

İslamiyet'te vefat eden Müslümanın mezarları esas itibarıyla basit tutulmaya özen gösterildiği bilinmektedir. İnsanı ölümünden sonra anıtaştıran somut taş simgeler ve yapılar meydana getirme düşüncesi geleneği, İslamiyet öncesi Türklerin hayat tarzında kendini hissettiren **“Ata Kültü”**nden ve Şamanizm inancından geldiğini söylemek mümkündür.

Şahide Arapça'da şahadet eden, gören ve şahitlik eden anlamlarına gelmektedir. Mezarların baş ve ayakucuna, bazen de sadece başucuna dikine yerleştirilmektedir. Bu anıt mezarlar genellikle önemli kişiler için yapıldığından dolayı dönemin yönetici ve önemli kişileri ile ilgili bilgiler sunarlar. Dolayısıyla Mezar taşları özellikle sanat ve kültür tarihçileri açısından, sadece bir mezarı işaret etmekle kalmayıp aynı zamanda adına yapıldığı kişiye ve yaşadığı döneme dair bilgiler açısından da dikkate alınmaktadır.

Türk Tarih Kurumunun desteklediği proje kapsamında 60 adet mezar şahidesinin liken temizliği yapılarak, kitabeleri çözümlenmiştir. Bunlar arasında, form ve süsleme programları gibi özellikler dikkate alınarak, tüm grubun özelliklerini yansıtabilecek 10 adet örnek seçilerek analizleri yapılmıştır.

Liken temizliği ve kitabeleri çözümlenen 60 mezar taşının tamamı, mezarlığa yakın taş ocaklarından getirildiği tespit edilmiştir. Geleneksel yöntemlerle çıkarılıp getirilen bu taşlar, taş ustalarının maharetli elleri ile işlenerek birer sanat eserine dönüştürülmüştür. Çalışmaya dahil edilen Mezar taşları üzerinde yapılan inceleme ve araştırmalardan Osmanlı öncesi dönemde Ahlat'ta mezar taşlarını işleyen 3 atölyenin var olduğu tespit edilmiştir. Bu atölyelerde çalışan ve mezar taşlarını işleyen sanatkar isimlerinin önemli bir kısmı, şahidelere hak edilmiştir.

Volkanik kökenli mezar taşlarının yapısı gereği yumuşak olması ve içerisinde çeşitli madenlere ait parçaları barındırıyor olması, onu doğaya karşı zayıf kılmıştır. Taşın volkanik tüf olmasından kaynaklı olarak yüzeyleri oluklu olup yağışlarda ıslandığında, süngerimsi bir özellik göstererek suyu emebilmektedir. Bunun sonucunda taşın yapısındaki çeşitli minerallerin dışa hareket ederek taşın yüzeylerinde liken ve benzeri oluşumlara sebep olmaktadır. Bununla birlikte süslemelerden dolayı şahide yüzeylerinin girift bir süslemeye sahip olması, rüzgârla gelen tozların bu kısımlarda birikerek liken oluşumlarını hızlandıracak bir zemin oluşturmaktadır. Oluşan likenler zamanla tüm yüzeyleri kaplamakta ve eserlerin kitabe ve süsleme programlarını anlaşılabilir hale getirmektedir. Giderek güçlenen liken tabakası, zayıf bir yapıya sahip olan bu taş türünde parça kopmalarına sebep olarak zamanla şahide ve sandukalar üzerinde kitabe ve süslemeleri anlaşılabilir kılmaktadır. Tüm bu sebeplerden dolayı mezarlık alanındaki tüm şahide yüzeylerini kaplayan likenlerin temizlenmesi önem arz etmektedir. Bu bağlamda o şekilde adeta ölüme terk edilmiş 60 adet mezar taşın liken temizliği ve diğer bakım işlemleri yapılarak, tüm sanatsal özellikleriyle beraber kurtarılmıştır. Yapılan bu çalışmayla mezar taşı yüzeylerinde ve işlemleri

arasında oluşan otsu bitkiler gurubunda yer alan likenlerin ve bunların oluşmasını tetikleyen yüzeydeki toprak ve benzeri kirlilikler, mekanik yöntemlerle uzaklaştırılarak bu bozulma türlerinin devam ettirdiği tahribatın önüne geçilmiştir. Böylece mezar taşlarında teşhis, belgeleme ve sanatsal özelliklerin daha iyi ortaya konması ve incelenmesi sağlanmıştır. Ayrıca bu çalışmayla mezar taşlarının daha uzun ömürlü olmasının önü açılmıştır.

Liken temizleme ve bakım programı kısaca şu şekilde yapılmıştır. Mezar taşlarının yüzeylerinde bulunan biyolojik oluşumların türleri tespit edilerek, yoğunlukları ve buldukları alanlar fotoğraflanarak belgelemeleri yapılmıştır. Sonrasında bu biyolojik oluşumların yüzeye zarar vermeden temizlenebilmesi için gerekli müdahale yöntemlerinin tespitleri ve uygulanma şekilleri belirlenmiştir. Mezar taşı yüzeylerindeki likenlerin temizlenmesinde tamamen doğal yöntemler tercih edilmiştir. Buna göre taşlar, yüzeyde erozyon oluşturmadan likenlerin alınabilmesi için su ile iyice ıslatılıp streç filmlerle sarılarak, liken tabakasının terleyip yumuşatılması sağlanır. Daha sonra su, yüzeye yumuşak fırçalar ve nebilizatörler aracılığıyla oymalı profillerin içine işleyecek şekilde yedirilerek sürülür. Sonrasında suyun yüzeyde oluşan kirleri ve likenleri yumuşatma ve reaksiyonunu yeterli süre koruyabilmesi için hava almayacak şekilde uygulama yapılan yüzeyler streç film ile sarılarak 6- 8 saat arasında bekletilir. Sonrasında streç film aşamalı olarak yüzeylerin kurumaması da dikkate alınarak açılır ve mekanik el aletleri (bisturi ve dişçi aletleri) kullanılarak hassas temizlik yapılır. İncelemeye alınan mezar taşları da adeta onu ilk gün meydana getiren sanatkarın gösterdiği sabır ve duygularla, günümüzde bu taşlar dile getirilen yöntemle tekrar ayağa kaldırılmıştır.

İncelemeye alınan Selçuklu Meydan Mezarlığı'ndaki kitabeler, kazıma / oyma ve kabartma teknikleri kullanılarak oluşturulmuştur. Bu teknikler mezar taşlarında tek başına kullanılabildikleri gibi aynı mezar taşı üzerinde birden fazla tekniğin uygulandığı örnekler de mevcuttur. Şahide yüzeylerine kazıma veya kabartma tekniğinde, Arapça ve Farsça olmak üzere iki dilde ma'kili, muhakkak, celi sülüs, celi talik, küfî gibi yazı karakterlerinde kitabelerin hak edildiği tespit edilmiştir. Kitabe içerikleri yapıldıkları dönemlere ilişkin detaylı bilgiler sunan tarihi belge niteliği taşırlar. Çalışmamızda yer alan mezar şahidelerinde de metfuna ait kimlik bilgileri, ölüm sebebi, cinsiyet, meslek, tarih, dua, yakarış gibi bilgilerin bulunduğu bu taşlarda ayrıca Kur'an-ı Kerim'de geçen Bakara Süresinin 255. Ayeti, Ali İmaran Süresi, 18-19. Ayeti, Enbiyas Süresi, 35. Ayeti, Ankebut Süresi, 57. Ayeti, Tevbe Süresi, 21-22. Ayeti, Hadis-i Şerifler ve Esed bin Eyyüb, Yusuf bin Miran, Muhammed ibn Veys, Mirce bin Miran, Asil bin Veys, Ahmet el- Müzeyyin gibi sanatkâr isimlerine rastlanılmıştır.

Kitabe içeriklerinin şahide ve sanduka cepheleleri üzerindeki dağılımı ise şöyledir:

Baş Şahidenin Doğu Yüzü; Metfun ve metfunelerin hakkında malumat içeren yazılar bu kısma yazılmıştır. Yazı formu olarak şahidenin sağ alt (kuzey alt) köşesinden başlayarak bazılarında bordür içinde bazılarında da bordür olmadan şahidenin üç cephesini kuşatarak (ters U) tek satır halinde yazılır. Bu bordür veya tek satır arasında kalan boşluğa da alt alta kartuşlar veya satırlar halinde yazının devamı yazılır.

Şahidelerin Kuzey ve Güney Kenarları; Ayet-i Kerîme ve hadis-i Şerifler bu kısma yazılmıştır. Tamamının kenarlarına kazıma tekniği kullanılarak Ayet-i Kerîme ve hadis-i Şeriflerin hakkedildiği tespit edilmiştir.

Baş Şahidenin Batı Yüzü; Ayet-i Kerîme veya Hadis-i Şeriflerin yanı sıra sanatkâr imzası da bu cephe ve herkes tarafından rahatlıkla fark edilecek bir şekilde alınlık panosunun hemen altındaki kartuş içerisine hakkedilmiştir. Şahidelerde en yoğun süslemelerin yapıldığı kısım yine bu cephe dir.

Kitabelerin yanı sıra mezar şahidelerin üzerinde Türk ve İslam sanatında yoğun olarak kullanılan bitkisel, geometrik ve figüratif süslemelere de yer verilmiştir. Bunların başlıcalarını rumi, palmet ile kıvrık dal, yaprak ve çiçekler oluşturmaktadır. Saidelerde üzerinde kullanılan bitkisel motifler yerine göre biçimlendirilmiştir. Mezar Şahidelerinde yoğun olarak kullanılan rumi motifi, tek başına kullanıldığı gibi diğer motiflerle birleştirilerek estetik açıdan farklı kompozisyonlar oluşturduğu örneklerden anlaşılmaktadır. Tek olarak cephe nişinin içinde, köşeliklerde, şahidelerin yan yüzlerinde ve bordürlerde; yıldız motifi ile beraber yine nişin içinde, alınlık panosunda; geometrik şeritler ve ejder figürleri ile kaynaşmış olarak, alınlık panolarında; yazı ile birlikte

Ahlat Meydan Mezarlığı'nda Bulunan Bir Grup Mezar Taşının Liken Temizliği ve Epigrafik Çözümlenmeleri Üzerine Bir Değerlendirme

sanatkâr kitabelerinde, bordürlerde ve kitabelerde rumi motifinin yoğun şekilde kullanıldığı incelenen eserlerden anlaşılmıştır.

Rumi motifinden sonra en çok kullanılan motiflerden olan palmet, ağırlıklı olarak şahidelerde kullanılmıştır. Yüze kabartma tekniğinde uygulanan motif, özellikle şahidelerin batı yüzlerinde yer alan mihrabiye nişlerin içerisinde, dikdörtgen pano ve çerçevelerin köşelerinde kalan boşluklarda, şahide alınlık panolarında ve bordürlerde dolgu motifi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dolayısıyla şahideler üzerinde yer alan ve bitkisel süslemeleri meydana getiren kıvrık dal, yaprak, rumi ve çiçekler genellikle bir bütün oluşturmaktadır. Bunlardan yaprak, stilize rumilerden daha natüralist olmalarıyla rahatlıkla ayırt edilebilmektedir. Genelde kıvrık dal ve çiçeklere tamamlayıcı bir motif olarak kullanılır. Bazen de yaprakların kendisi bir kompozisyonu oluşturabilmektedir. Kıvrık dal ise kompozisyonun yüze dengeli dağılımını veya bordürlerde devamlılığını sağlamaktadır. Bunların dağılımı bazen serbest, bazen de helezonik şekilde gerçekleştirilmiştir. Kıvrık dalların uçlarında ve aralarında yaprak veya çiçekler dizilmektedir.

Şahideler üzerindeki bitkisel süslemelerden sonra en çok kullanılan bezeme unsuru geometrik süslemelerdir. Geometrik süsleme içerisinde yer alan çizgi sistemleri aynı açı ve sabit uzunluktaki bir doğruyu izleyen zikzaklar oluşturarak düşey ve yatay kullanımlarla farklı kompozisyonlar oluşturmaktadır. Bu geometrik şekiller dikdörtgen panoların içerisinde kırık çizgilerin birbirlerinin kesişmesinden meydana gelen altı, sekiz ve on iki kollu yıldızlar şeklindedir.

Bitkisel ve geometrik süslemelerin yanı sıra şahideler üzerinde tasvirli ve figürlü süslemeler de yer almaktadır. Bu süslemeler kandil ve ejder tasvirlerinden oluşmaktadır.

Kandil bir kaidenin üzerinde gövde (karın) kısmı bulunur. Bu bölüm, farklı tiplerde karşımıza çıkar. Bunlar arasında en yaygın olanı dairesel olanıdır. Bazen bu dairenin içi çarkıfelek ve geometrik geçmelerle doldurulmuş, bezen de boş bırakılmıştır. Gövde kısmından sonra boyun gelmektedir. Bu bölüm, genellikle kaideyle benzer bir form sergilemektedir.

Şahidelerin iç (doğu) yüzlerinde dışa taşkın alınlık kısımlarında yer alan ejder motiflerinin ise uçları çatallı, yuvarlak veya ejder başları ile biten sivri ve düğümlü kemerli şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Mezar taşları, üzerine bırakıldığı mezardaki kişinin kimliği, ölüm tarihi hakkında bilgiler sunan birer tabela olmaktan ziyade, bu topraklar üzerindeki varlığımızın ispatını sunan birer tapu mahiyetindedir. Bu kapsamda Ahlat Mezar Taşları sahip oldukları özellikleriyle bölge tarihine, kültürüne, toplum yapısına ve bölge insanının sanat anlayışına işaret eden güvenilir tarihi vesikalardır.

Liken temizliği yapılarak Epigrafik çözümleri gerçekleştirilen bu eşsiz eserlerin korunup detaylı bir şekilde incelenerek, gelecek nesillere aktarılması, tarihimiz ve milli değerlerimiz açısından önem arz etmektedir.

Kaynakça

- Beyhan, Karamağaralı (1992). *Ahlat Mezar Taşları*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Erzen, Afif (1986). *Doğu Anadolu ve Urartular*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Evliya Çelebi (1935). *Seyahatname*, C.IV, İstanbul: Devlet Matbaası.
- Karahan, Recai- Kulaz, Mehmet- Güzel, Eylem (2014). "Eski Ahlat Şebri Kazıları", *Uluslararası 36. Kazı Sonuçları Toplantısı*, C.I, Gaziantep.
- Karahan, Recai, Kulaz, Mehmet (2019). *Ahlat Seçkin Meydan Mezarlığı ve Mezar Taşları*, Ankara: Uzun Dijital Baskı Merkezi.
- Karahan, Recai; Güzel, Eylem (2013). *Eski Ahlat Şebri Kazıları Uluslararası 35. Kazı Sonuçları Toplantısı*, *Muğla*: s. 339-348,
- Karamağaralı, Haluk (1975). *Ahlat'ta Yaptığı Arkeolojik Araştırmalar Raporu*

Kulaz, Mehmet; Bak, Selami (2013). “*Ablat Selçuklu Meydan Mezarlığındaki Mezar Taşlarının Restorasyonu*”, VII. Uluslararası Türk Kültürü, Sanatı ve Kültürel Mirası Koruma Sempozyumu/Sanat Etkinlikleri, (Re-Up Removing of Ahlat's Gravestones in Anatolia Orhun Inscriptions), Bakü-Azerbaycan.

Kulaz, Mehmet; Güzel, Eylem (2016). “*Ablat Meydan Mezarlığı Kadı Mezar Taşları*”, 22-24 Eylül 2014 “III. Uluslararası Ahlat-Avrasya Bilim, Kültür ve Sanat Sempozyumu (*The Third International Ahlat- Eurasia Symposium on Science, Culture and Art*), Azerbaycan. Baranoğlu Ofset Matbaacılık.

Nasrî Hüsrev, *Sefername* (1994). Çev. Abdulvehhap Terzi, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Şerif, Abdurrahim (1932). *Ablat Kitabeleri*, İstanbul: Hamit Matbaası

Tekin, Rahmi (2000). *Ablat Tarihi*, Osav Yayınları, İstanbul: Osav- Osmanlı Araştırmaları Vakfı.

Uluçam, Abduselam (2002). *Orta çağ ve Sonrasında Van Gölü Çevresi Mimarlığı-II-Bitlis*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Ahlat Meydan Mezarlığı'nda Bulunan Bir Grup Mezar Taşının Liken Temizliği ve Epigrafik Çözümlerine Üzerine Bir Değerlendirme

1. Harita, Çizim ve Fotoğraflar

Harita 1: Ahlat Selçuklu Meydan Mezarlığı haritası.

Foto 1: Ahlat Selçuklu Meydan Mezarlığı havadan genel görünümü.

Foto 2: Selçuklu Meydan Mezarlığı restorasyon çalışması.

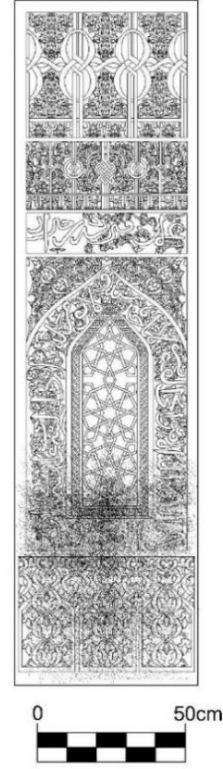

Foto 3: Selçuklu Meydan Mezarlığı ana girişi Mezarlığın ana girişi görünümü.

Ahlat Meydan Mezarlığı'nda Bulunan Bir Grup Mezar Taşının Liken Temizliği ve Epigrafik Çözümlenmeleri Üzerine Bir Değerlendirme

Çizim 1: Örnek no 1'deki mezar taşının ön yüzü.

Çizim 2: Örnek no 1'deki mezar taşının arka yüzü.

Foto 4: Örnek no 1'deki mezar taşının ön yüzünün müdahale öncesi görünümü.

Foto 5: Örnek no 1'deki mezar taşının ön yüzünün müdahale sonrası görünümü.

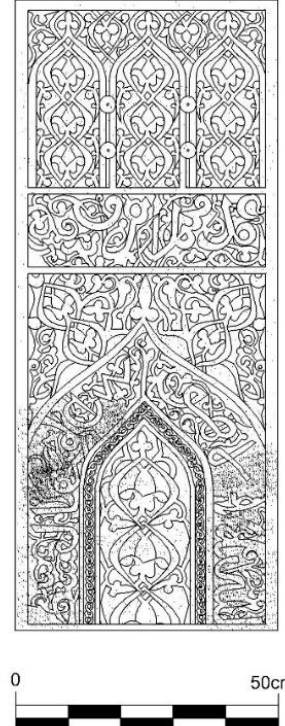
Foto 6: Örnek no 1'deki mezar taşının yüzünün müdahale öncesi görünümü.

Foto 7: Örnek no 1'deki mezar taşının arka arka yüzünün müdahale sonrası görünümü.

Çizim 3: Örnek no 2'deki mezar taşının ön yüzü.

Çizim 4: Örnek no 2'deki mezar taşının arka yüzü.

Ahlat Meydan Mezarlığı'nda Bulunan Bir Grup Mezar Taşının Liken Temizliği ve Epigrafik Çözümlenmeleri Üzerine Bir Değerlendirme

Foto 8: Örnekleme no 2'deki mezar taşının ön yüzünün müdahale öncesi görünümü.

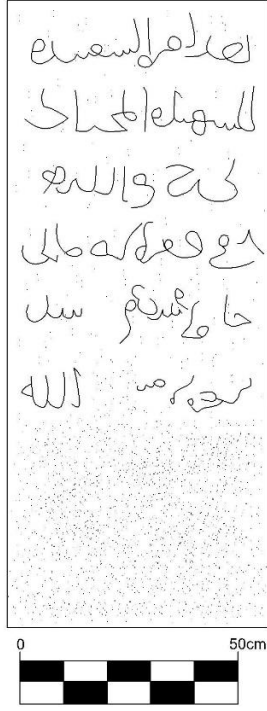
Foto 9: Örnekleme no 2'deki mezar taşının ön yüzünün müdahale sonrası görünümü.

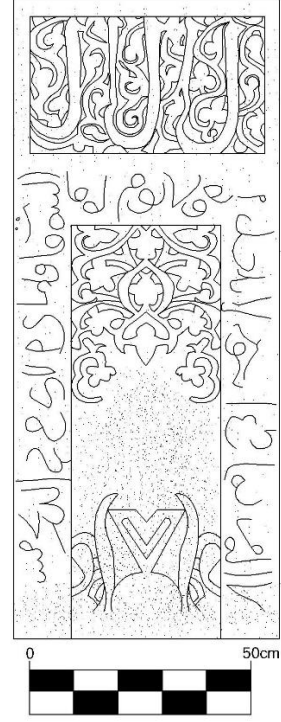
Foto 10: Örnekleme no 2'deki mezar taşının arka yüzünün müdahale öncesi görünümü.

Foto 11: Örnekleme no 2'deki mezar taşının arka yüzünün müdahale sonrası görünümü.

Çizim 5: Örnek no 3'deki mezar taşının ön yüzü.

Çizim 6: Örnek no 3'deki mezar taşının arka yüzü.

Foto 12: Örnek no 3'deki mezar taşının ön yüzünün müdahale öncesi görünümü.

Foto 13: Örnek no 3'deki mezar taşının ön yüzünün müdahale sonrası görünümü.

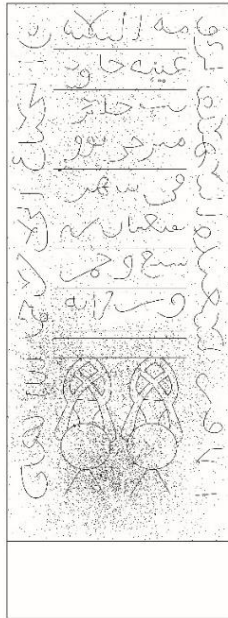
Ahlat Meydan Mezarlığı'nda Bulunan Bir Grup Mezar Taşının Liken Temizliği ve Epigrafik Çözümlenmeleri Üzerine Bir Değerlendirme

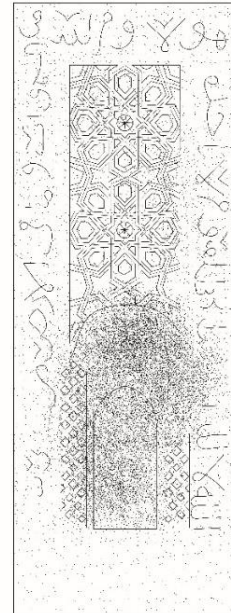
Foto 14: Örnek no 3'deki mezar taşının yüzünün müdahale öncesi görünümü.

Foto 15: Örnek no 3'deki mezar taşının arka arka yüzünün müdahale sonrası görünümü.

Çizim 7: Örnek no 4'deki mezar taşının ön yüzü.

Çizim 8: Örnek no 4'deki mezar taşının arka yüzü.

Foto 16: Örnekleme no 4'deki mezar taşının ön yüzünün müdahale öncesi görünümü.

Foto 17: Örnekleme no 4'deki mezar taşının ön yüzünün müdahale sonrası görünümü.

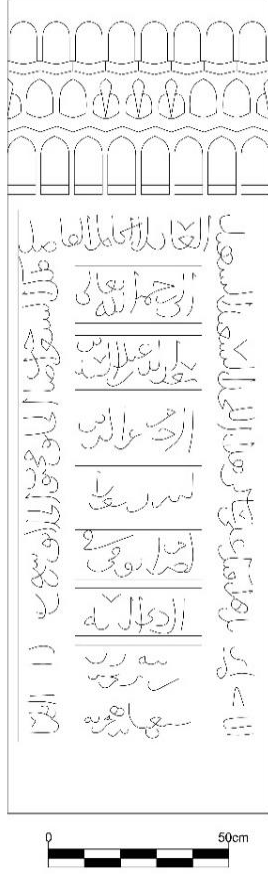

Foto 18: Örnekleme no 4'deki mezar taşının arka yüzünün müdahale öncesi görünümü.

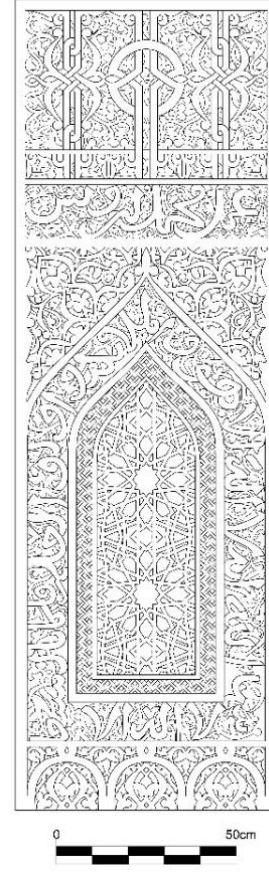

Foto 19: Örnekleme no 4'deki mezar taşının arka yüzünün müdahale sonrası görünümü.

Ahlat Meydan Mezarlığı'nda Bulunan Bir Grup Mezar Taşının Liken Temizliği ve Epigrafik Çözümlenmeleri Üzerine Bir Değerlendirme

Çizim 9: Örnek no 5'deki mezar taşının ön yüzü.

Çizim 10: Örnek no 5'deki mezar taşının arka yüzü.

Foto 20: Örnek no 5'deki mezar taşının ön yüzünün müdahale öncesi görünümü.

Foto 21: Örnek no 5'deki mezar taşının ön yüzünün müdahale sonrası görünümü.

Foto 22: Örnek no 5'deki mezar taşının arka yüzünün müdahale öncesi görünümü.

Foto 23: Örnek no 5'deki mezar taşının arka yüzünün müdahale sonrası görünümü.

Foto 24: Örnek no 6'daki mezar taşının ön yüzünün müdahale öncesi görünümü.

Foto 25: Örnek no 6'daki mezar taşının ön yüzünün müdahale sonrası görünümü.

Ahlat Meydan Mezarlığı'nda Bulunan Bir Grup Mezar Taşının Liken Temizliği ve Epigrafik Çözümlenmeleri Üzerine Bir Değerlendirme

Foto 26: Örnek no 6'daki mezar taşının arka yüzünün müdahale öncesi görünümü.

Foto 27: Örnek no 6'daki mezar taşının arka yüzünün müdahale sonrası görünümü.

Foto 28: Örnek no 7'deki mezar taşının ön yüzünün müdahale öncesi görünümü.

Foto 29: Örnek no 7'deki mezar taşının ön yüzünün müdahale sonrası görünümü.

Foto 30: Örnek no 7'deki mezar taşının arka yüzünün müdahale öncesi görünümü.

Foto 31: Örnek no 7'deki mezar taşının arka yüzünün müdahale sonrası görünümü.

Foto 32: Örnek no 8'deki mezar taşının ön yüzünün müdahale öncesi görünümü.

Foto 33: Örnek no 8'deki mezar taşının ön yüzünün müdahale sonrası görünümü.

Ahlat Meydan Mezarlığı'nda Bulunan Bir Grup Mezar Taşının Liken Temizliği ve Epigrafik Çözümlenmeleri Üzerine Bir Değerlendirme

Foto 34: Örnek no 8'deki mezar taşının arka yüzünün müdahale öncesi görünümü.

Foto 35: Örnek no 8'deki mezar taşının ön yüzünün müdahale öncesi görünümü

Foto 36: Örnek no 9'deki mezar taşının arka yüzünün müdahale sonrası görünümü.

Foto 37: Örnek no 9'deki mezar taşının ön yüzünün müdahale sonrası görünümü.

Foto 38: Örnek no 9'daki mezar taşının arka yüzünün müdahale öncesi görünümü.

Foto 39: Örnek no 9'daki mezar taşının arka yüzünün müdahale sonrası görünümü.

Foto 40: Örnek no 10'daki mezar taşının ön yüzünün müdahale öncesi görünümü.

Foto 41: Örnek no 10'daki mezar taşının ön yüzünün müdahale sonrası görünümü.

Ahlat Meydan Mezarlığı'nda Bulunan Bir Grup Mezar Taşının Liken Temizliği ve Epigrafik Çözümlenmeleri Üzerine Bir Değerlendirme

Foto 42: Örnek no 10'daki mezar taşının arka yüzünün müdahale öncesi görünümü.

Foto 43: Örnek no 10'daki mezar taşının arka yüzünün müdahale sonrası görünümü.